

Wendy De Bondt &
Shana Vanderveken

Doolhoven van het jeugdrecht

Wegwijzers door het Vlaamse
jeugdhulp- en jeugddelinquentierecht

Wendy De Bondt & Shana Vanderveken
Doolhoven van het jeugdrecht
Wegwijzers door het Vlaamse jeugdhulp- en jeugddelinquentierecht
Antwerpen / 's-Hertogenbosch
Gompel&Svacina
2025

517 blz. – 17 × 24 cm
ISBN 978 94 6371 520 1
D/2025/14.401/3
NUR 840/848

© 2025 Gompel&Svacina en de auteurs

Alle rechten voorbehouden. Behoudens de bij wet bepaalde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, op welke wijze ook, zonder de uitdrukkelijke, voorafgaande en schriftelijke toestemming van de auteurs en van de uitgever.

Al het mogelijke werd gedaan om de informatie in dit boek zo juist en actueel te maken als kan. Auteurs of uitgever kunnen niet verantwoordelijk worden gesteld voor mogelijke nadelen die lezers door eventuele onvolkomenheden in het boek zouden ondervinden.

Gompel&Svacina Uitgevers
Timmerwerfstraat 40, B-2000 Antwerpen | info@gompel-svacina.be
Rietveldenweg 60, NL-5222 AS 's-Hertogenbosch, info@gompel-svacina.nl
www.gompel-svacina.eu

Inhoud

Gebruikte afkortingen	16
DOOLHOF 1	
DE ROUTE NAAR HET HEDENDAAGSE JEUGDRECHT	19
Hoofdstuk 1	
Van onbekwame naar bekwame minderjarigen	21
1. Huidige positie van niet-ontvoogde minderjarigen en hun wettelijke vertegenwoordigers	21
1.1 Rechtsbekwaam maar handelingsonbekwaam	21
1.2 Stelsel van vertegenwoordiging	22
1.3 Impact van wetenschappelijke inzichten	25
1.3.1 Nuances op verschillende plekken	25
1.3.2 Complex en dualistisch doolhof	29
1.3.3 Afwijkende maatschappelijke visie	30
2. Op zoek naar een geschiedkundige verklaring	31
2.1 Evolutie van de visie op kinderen en de kindertijd	32
2.2 Evolutie van het recht van toepassing op kinderen	36
2.2.1 Rol van de pater familias en aandacht voor het gedrag van kinderen	36
2.2.2 Intrede van de Verlichte ideologie	38
2.2.3 Gevolgen van de industriële revolutie	41
2.2.4 Pleidooi voor kinderrechten	44
Hoofdstuk 2	
De gefaseerde ontwikkeling van het jeugdrecht	49
1. Het nog te ontdekken kind	50
1.1 Delinquente jongeren anno 1867	51
1.1.1 Uitgangspunt: toepassing van het normale strafrecht	51
1.1.2 Vanaf 16 jaar volledig schuldbekwaam doch strafvermindering	52
1.1.3 Beneden de 16 jaar: controle oordeel des onderscheids: bijkomende strafvermindering of alternatief	53
1.2 Moeilijke kinderen anno 1867: interventie zonder misdrijf	55
1.2.1 Vrijwillige hulpverlening: de misnoegde vader	55
1.2.2 Komst van specifieke inrichtingen	57
1.3 Belangrijkste kritieken anno 1867	57

2. Beschermingsfase	59
2.1 Eerste stap: een afzonderlijk juridisch kader voor de bescherming van (pre)delinquente jongeren	61
2.1.1 Delinquente jongeren anno 1912	63
2.1.2 Predelinquente kinderen of slechte ouders anno 1912	69
2.1.3 Belangrijkste kritieken anno 1912	74
2.2 Tweede stap: verdere uitbouw en ontstaan buitengerechtelijke jeugdhulp	77
2.2.1 Delinquente jongeren anno 1965	81
2.2.2 Kinderen in gevaar anno 1965	91
2.2.3 Belangrijkste kritieken anno 1965	96
3. Naar een decretaal jeugdhulprecht	101
3.1 Eerste stap: Loskoppeling van de buitengerechtelijke jeugdbijstand	102
3.1.1 Van “kind in gevaar” naar “problematische opvoedingssituatie”	104
3.1.2 Verdeling van de taken van de jeugdbeschermingscomités	105
3.2 Tweede stap: Loskoppeling van de gerechtelijke jeugdbijstand	110
3.2.1 Beperking (?) van de interventiegrond	112
3.2.2 Diversifiëring in de lijst van maatregelen	113
3.3 Derde stap: Versterking van de rechtspositie	115
3.4 Vierde stap: Het ontstaan van de integrale jeugdhulp	123
4. Naar een decretaal jeugddelinquentierecht	127
4.1 Eerste stap: Versterking van de rechtspositie	129
4.1.1 Ontwikkelingen in het internationaal regelgevend kader	129
4.1.2 Ontwikkelingen in de rechtspraak	138
4.1.3 Aanpassingen aan de Belgische Jeugdbeschermingswet	141
4.2 Tweede stap: Conceptuele “hervorming” van het jeugdbeschermingsrecht	144
4.2.1 Behoud van de basisfilosofie	145
4.2.2 Maatregelen: diversifiëring en nieuwe modaliteiten	147
4.2.3 Objectivering van de beslissing	154
4.3 Derde stap: Communautarisering van het jeugddelinquentierecht	155
4.3.1 Sleutelen aan de basisfilosofie	158
4.3.2 Mogelijkheid tot opleggen van een parketmaatregel	158
4.3.3 Ouders en opvoedingsverantwoordelijken	160
4.3.4 Te sterke focus op de individuele verantwoordelijkheid van de jongere	161
4.3.5 Ongemotiveerde verharding door verlenging van de maatregelen en wegvallen van de herzieningsmogelijkheid	163
4.3.6 Ongemotiveerd behoud van de uithandengeving	163
4.3.7 Scheiding tussen VOS-jongere & minderjarige delictplegers	164

DOOLHOF 2

HET INTEGRALE JEUGDHULPRECHT

167

Hoofdstuk 1

De basisprincipes van de integrale jeugdhulp

169

1. **Modulering** 169
 - 1.1 Hertekenen van het jeugdhulpaanbod 169
 - 1.2 Voor- en nadelen van modulering 170
2. **Rechtstreeks vs. niet-rechtstreeks toegankelijke jeugdhulp** 171
 - 2.1 Systeempreventie 171
 - 2.2 Intersectorale toegangspoort 172
3. **Jeugdhulp binnen en buiten het toepassingsgebied van de integrale jeugdhulp** 173
4. **Responsabilisering van de jongere en zijn context** 174
5. **Continuïteit van de hulpverlening** 175
6. **Crisisjeugdhulp** 176

Hoofdstuk 2

Wegwijzers door het integrale jeugdhulplandschap

179

1. **Vrijwillige jeugdhulp** 179
 - 1.1 Een voorkeur voor rechtstreeks toegankelijke jeugdhulp 179
 - 1.2 Niet-rechtstreeks toegankelijke jeugdhulp als het moet 181
 - 1.2.1 Aankloppen bij een multidisciplinair team 181
 - 1.2.2 Aanmelding bij de Intersectorale toegangspoort 181
2. **Gemandateerde voorziening** 182
 - 2.1 Verontrusting voorleggen 182
 - 2.2 Uitputten van de vrijwilligheid 182
 - 2.3 Doorverwijzing naar het parket 183
3. **Gedwongen jeugdhulp** 183

Hoofdstuk 3

De vrijwillige jeugdhulp

185

1. **Rechtstreeks toegankelijke jeugdhulp** 185
 - 1.1 Gekende hulpverlening 185
 - 1.2 Doorverwijzing via de brede instap 188
2. **De Intersectorale Toegangspoort** 192
 - 2.1 Aanvraag via een Multidisciplinair Team (MDT) 193

2.2	Beoordeling door het Team Indicatiestelling	196
2.3	Concrete doorverwijzing door Team Jeugdhulpregie	197
2.4	Prioritering door de Intersectorale Regionale Prioriteitencommissie	197
3.	Niet-rechtstreeks toegankelijke jeugdhulp	198
3.1	Centra voor Integrale Gezinszorg	198
3.1.1	Contextbegeleiding als aanvulling op begeleid zelfstandig wonen	198
3.1.2	Verblijf in een Centrum voor Integrale Gezinszorg	199
3.2	Centra voor Kind- en Gezinsondersteuning	200
3.3	Pleegzorg	201
3.3.1	Perspectiefzoekende pleegzorg	201
3.3.2	Perspectiefbiedende pleegzorg	202
3.3.3	Gevolgen van de pleegplaatsing voor het ouderlijk gezag	204
3.4	Residentiële drughulpverlening	211
3.5	Multifunctionele Centra	212

Hoofdstuk 4

	De gedwongen jeugdhulp	215
1.	Verontrustende situaties	215
1.1	Verontruste hulpverlener	215
1.2	Verontruste politieagent	218
2.	Aanmelding via gemandateerde voorzieningen	220
2.1	Inschatting van de maatschappelijke noodzaak	220
2.1.1	Ondersteuningscentrum jeugdzorg	220
2.1.2	Vertrouwenscentrum Kindermishandeling	220
2.2	Uitputten van de vrijwilligheid	221
2.3	Doorgeleiden naar het parket	222
3.	Vorderingsmonopolie van het parket	223
4.	Beslissing door de jeugdrechter of de jeugdrechtbank	224
4.1	Vorbereiding door de sociale dienst bij de jeugdrechtbank	224
4.1.1	Opdracht van de consultant	224
4.1.2	Signs of Safety als theoretisch kader	224
4.1.3	Suggestie uit het RTJ of nRTJ-aanbod	227
4.2	Gedwongen jeugdhulpmaatregelen	229
4.2.1	Pedagogische richtlijn en opvoedend project	229
4.2.2	Ondertoezichtstelling	231
4.2.3	Begeleiding en training	232
4.2.4	Diagnostiek en dagopvang	233
4.2.5	Behandeling en toevertrouwen aan een psychiatrische inrichting	235
4.2.6	Verblijf en veilig verblijf	236

DOOLHOF 3

HET HEDENDAAGSE JEUGDDELINQUENTIERECHT 239

Hoofdstuk 1

De basisprincipes van het jeugddelinquentierecht 241

1. Het toepassingsgebied 241
 - 1.1 Ratione personae: verantwoordelijke minderjarige 241
 - 1.1.1 Erkenning van verantwoordelijkheid 241
 - 1.1.2 Ondergrens op 12 jaar 242
 - 1.1.3 Bovengrens op 18 jaar 243
 - 1.1.4 Mogelijke uithandengeving vanaf 16 jaar 244
 - 1.1.5 Doorwerking tot na de leeftijd van 18 jaar 244
 - 1.2 Ratione materiae: jeugddelicten 245
 - 1.2.1 Delictomschrijvingen uit het materieel strafrecht 246
 - 1.2.2 Constitutieve elementen uit het materieel strafrecht 246
 - 1.2.3 Uitgesloten delicten 247
2. Rechtswaarborgen voor de minderjarige 247
 - 2.1 Legaliteitsbeginsel 248
 - 2.2 Proportionaliteitsbeginsel 250
 - 2.3 Subsidiariteitsbeginsel 251
 - 2.4 Vermoeden van onschuld 253
 - 2.5 Gespecialiseerde bijstand 254
3. Duidelijke, snelle, constructieve en herstelgerichte reacties op jeugddelicten 256
4. Afstemming met de jeugdhulp 257
5. Evidence based werken 259

Hoofdstuk 2

Wegwijzers door het jeugddelinquentielandschap 261

1. Het vooronderzoek in jeugddelinquentiezaken 262
 - 1.1 Actoren van het vooronderzoek 262
 - 1.1.1 Parket als draaischijf 262
 - 1.1.2 Taak van de politie 263
 - 1.1.3 Rol van de onderzoeksrechter 264
 - 1.2 De onderzoeksverrichtingen tijdens het vooronderzoek 266
 - 1.2.1 Gewone onderzoeksverrichtingen tijdens een opsporingsonderzoek 266
 - 1.2.2 Bijzondere bevoegdheden bij ontdekking op heterdaad 276
 - 1.2.3 Mini-instructie 278

1.2.4	Vordering tot onderzoek	281
1.3	Einde van het vooronderzoek	286
1.3.1	Afleiden naar integrale jeugdhulp	287
1.3.2	Parketmaatregel na een opsporingsonderzoek	287
1.3.3	Seponeren (parket) of buitenvervolginstellen (onderzoeksrechter)	287
1.3.4	Vordering van de jeugdrechter of de jeugdrechtbank	288
2.	De voorbereidende rechtspleging in jeugdzaken	290
2.1	Actoren van de voorbereidende rechtspleging	291
2.1.1	Gespecialiseerde jeugdrechter	291
2.1.2	Consulent van de sociale dienst van de jeugdrechtbank	291
2.2	Duur van de voorbereidende rechtspleging	294
2.3	Reactiemogelijkheden	295
3.	De rechtspleging ten gronde	296

Hoofdstuk 3

	De buitengerechtelijke afhandeling van een jeugddelict	299
1.	Seponering door het parket	299
1.1	Seponeren zonder meer	300
1.2	Seponeren na ontvangst van een waarschuwingsbrief	302
1.3	Seponeren na een herinnering aan de wet	304
1.4	Seponeren mits het naleven van voorwaarden	305
1.5	Seponeren na bemiddeling	308
2.	De parketmaatregel	309
2.1	Herstelbemiddeling	309
2.1.1	Filosofie van het jeugdrecht	309
2.1.2	Voorwaarden	309
2.1.3	Procedure	310
2.2	Positief project	312
2.2.1	Filosofie van het jeugdrecht	312
2.2.2	Voorwaarden	313
2.2.3	Procedure	314

Hoofdstuk 4

	De gerechtelijke afhandeling van een jeugddelict	317
1.	Herstelrechtelijk aanbod	318
1.1	Aard van de reactie	318
1.2	Voorwaarden en procedure	319
2.	Ambulante reacties	320
2.1	Positief project	320

2.1.1	Aard van de reactie	320
2.1.2	Voorwaarden en procedure	320
2.2	Ambulante reacties	321
2.2.1	Aard van de reactie	321
2.2.2	Voorwaarden en procedure	322
2.3	Voorwaarden	322
2.3.1	Aard van de reactie	322
2.3.2	Voorwaarden en procedure	324
2.4	Elektronische monitoring	325
2.4.1	Aard van de reactie	325
2.4.2	Voorwaarden en procedure	326
3.	Plaatsingsreacties	329
3.1	Forensische psychiatrie	329
3.1.1	Aard van de 'respons'	329
3.1.2	Voorwaarden en procedure	329
3.2	Kortverblijf in een gemeenschapsinstelling	330
3.2.1	Aard van de reactie	330
3.2.2	Voorwaarden en procedure	332
3.3	Gesloten oriëntatie voor een maand	333
3.3.1	Aard van de reactie	333
3.3.2	Voorwaarden en procedure	333
3.4	Gesloten begeleiding van maximaal 9 maanden	335
3.4.1	Aard van de reactie	335
3.4.2	Voorwaarden en procedure	335
3.5	Gesloten begeleiding van maximaal 7 jaar	339
3.5.1	Aard van de reactie	339
3.5.2	Voorwaarden en procedure	343
3.6	Terbeschikkingstelling	345
3.6.1	Aard van de reactie	345
3.6.2	Voorwaarden en procedure	346
4.	Uithandengeving	347
4.1	Aard van de reactie	347
4.2	Voorwaarden en procedure	349
4.3	Gevolgen	350
4.3.1	Plaatsing in het Vlaams Detentiecentrum	350
4.3.2	Toepassing van het gemene strafrecht	351
5.	Reactiemogelijkheden ten aanzien van ouders	353
5.1	Geviseerde bepaling: art. 84 Jeugdbeschermingswet	353
5.2	Werkstraffen opleggen kan vandaag al	355

- 5.3 Conceptuele link met deelneming 355
- 5.4 Sleutelen aan de toekomst: wie is waarvoor bevoegd? 358

Hoofdstuk 5

Een verblijf in een gemeenschapsinstelling	361
1. Het leefklimaat in de gemeenschapsinstellingen	361
1.1 Theorie van het positief leefklimaat	361
1.2 Belang van een positief leefklimaat in een forensische setting voor minderjarigen	364
1.3 Positief leefklimaat in Vlaamse gemeenschapsinstellingen	365
2. Medische zorgen tijdens een verblijf in een gemeenschapsinstelling	366
3. Contact met de buitenwereld	367
3.1 Contact met de familie en vrienden	367
3.2 Telefonisch contact	368
3.3 Fysiek contact	369
4. Onderwijs tijdens een gesloten begeleiding in een gemeenschapsinstelling	371
4.1 Aanbod binnen de gemeenschapsinstellingen	371
4.2 Afstandsonderwijs door middel van samenwerking	375
4.3 Extramuraal onderwijs	377
5. Afzondering en fixatie	378

DOOLHOF 4

DE RECHTSPPOSITIE VAN MINDERJARIGEN

381

Hoofdstuk 1

Het rechtspositiedecreet voor minderjarigen	383
1. Enkele algemene principes van de rechtspositie	384
1.1 Zelfstandig rechten uitoefenen	384
1.1.1 Bekwaamheid als uitgangspunt	384
1.1.2 Weerlegbaar vermoeden	384
1.1.3 Veranderlijke momentopname	385
1.2 Belang van de minderjarige	386
1.2.1 De belangrijkste overweging	386
1.2.2 Een weinig tastbaar begrip	387
1.3 Gelijkheids- en non-discriminatiebeginsel	387
2. Recht op jeugdhulp	388
2.1 Zelfstandig recht om hulp te vragen	388

2.2	Limieten van het aanbod	388
3.	Recht om in te stemmen met de jeugdhulp	389
3.1	Beperkt tot buitengerechtelijke jeugdhulp	389
3.2	Alle betrokkenen	390
3.3	Keuze van jeugdhulpaanbieder	390
3.4	Jeugdhulp weigeren	391
4.	Recht op informatie en duidelijke communicatie	392
4.1	Ongeacht bekwaamheid	392
4.2	Veelheid aan informatie	392
4.3	Begrijpelijke taal	393
5.	Recht op een kamer en persoonlijke bezittingen	394
5.1	Individuele kamer	394
5.1.1	Minimumvoorwaarden	394
5.1.2	Kamercontrole	395
5.2	Persoonlijke bezittingen en eigen kledij	397
5.2.1	Ontwikkeling van een eigen identiteit	397
5.2.2	Controle-fouillering	398
6.	Recht op participatie	398
6.1	Regie over het eigen traject	398
6.2	Participatie naar aanleiding van evaluatie	399
6.3	Collectieve participatie in de jeugdhulp	399
7.	Rechten m.b.t. het dossier	400
7.1	Recht op een dossier	400
7.1.1	Bijhouden en bewaren van een dossier	400
7.1.2	Afzonderlijke gezondheidsgegevens	400
7.1.3	Recht op informatie over het dossier	401
7.2	Recht op toegang tot het dossier	401
7.2.1	Recht op eigen toegang tot het dossier	401
7.2.2	Geen automatisch toegangsrecht voor de ouders	404
7.2.3	Recht op verzet tegen de toegang van anderen	404
8.	Recht op bijstand door een vertrouwenspersoon	405
8.1	Zelfgekozen volwassene	405
8.2	Aangeduide volwassene	406
9.	Recht op een vrij besteedbaar bedrag	409

Hoofdstuk 2

Het recht op bijstand van een jeugdadvoocaat	411
1. Terminologie over het recht op bijstand	411
1.1 Eerste of een omstandig juridisch advies	411
1.1.1 Juridische eerstelijnsbijstand	411
1.1.2 Juridische tweedelijnsbijstand	413
1.2 Recht op bijstand of toch een plicht?	416
1.2.1 Algemeen recht op afstand van het recht op bijstand	416
1.2.2 De doorwerking op minderjarigen	417
2. Bijstand door een opgeleide jeugdadvoocaat	421
2.1 Belang van specialisatie in het jeugdrecht	421
2.2 Niet-hardgemaakte juridische verplichting	423
2.3 Specialisatie en opleiding in Vlaanderen	425
2.4 Ervaring van jongeren	428
2.4.1 Kwaliteitsverschillen tussen opgeleide en niet-opgeleide advocaten	428
2.4.2 Kwaliteitsverschillen tussen erkende jeugdadvocaten	429
3. Aanstelling van de jeugdadvoocaat	430
3.1 Aanstelling in jeugdhulpdossiers	430
3.1.1 Geen automatische aanstelling binnen de vrijwillige jeugdhulp	431
3.1.2 Eigen initiatief binnen de vrijwillige jeugdhulp	432
3.1.3 Verontrusting als overgangsmoment	434
3.2 Aanstelling in jeugddelinquentiedossiers	435
3.2.1 Startpunt van het recht op bijstand	435
3.2.2 Wijze waarop een advocaat aangesteld wordt	439
4. Opdracht van de jeugdadvoocaat	440
4.1 Informeren van de minderjarige	440
4.2 Stem of het belang van de minderjarige?	441
4.3 Beroepsgeheim	443
4.3.1 Betekenis	443
4.3.2 Juridische basis	443
4.3.3 Gevolgen van een schending	444
5. Betaling van de jeugdadvoocaat	449
5.1 Principe van kosteloze bijstand	449
5.2 Kosteloze bijstand voor minderjarigen	449

Hoofdstuk 3

Het recht op participatie in de jeugdrechtbank	451
1. Het belang van het recht op participatie	451
1.1 Doelstelling van participatie van minderjarigen	451
1.2 Achterblijvende praktische vertaalslag	453
2. Evaluatiekader voor het recht op participatie	454
2.1 Opkomst van de internationale aandacht voor kindvriendelijke justitie	454
2.2 Aanvulling en verfijning op Europees niveau	456
2.3 Nood aan bijkomende nationale verduidelijking?	457
2.4 Eigen koers in Vlaamse regelgeving	461
2.5 Conclusie: Het vijf-stappen-plan	462
3. Ervaringen met het hoorrecht en participatie	463
3.1 Voorbereiden op het horen	463
3.2 Context van het horen	467
3.2.1 Figuur van de jeugdrechter	468
3.2.2 Omgeving waar het horen plaatsvindt	471
3.3 Capaciteit en het passend belang	473
3.4 Terugkoppeling over de genomen beslissing	475
3.5 Mogelijkheid tot klacht of beroep	476
4. Discussie en conclusie	476

Hoofdstuk 4

Andere procedurele waarborgen in het jeugdrecht	481
1. Recht op een leeftijdsbeoordeling	481
2. Recht op informatie	482
3. Recht op een individuele beoordeling – <i>Signs of success</i>	484
4. Recht op een audiovisuele opname	487
5. Recht op een vertrouwenspersoon	488
6. Recht op een onpartijdige rechter	489
7. Bijkomende rechten	491
Algemene bibliografie	493
Trefwoordenlijst	513

Gebruikte afkortingen

ADD	Attention Deficit Disorder
ADHD	Attention Deficit Hyperactivity Disorder
ADL	Activiteiten van het Dagelijks Leven
A-doc	Aanmeldingsdocument
ANBN	Vereniging Anorexia Nervosa Boulimia Nervosa
ASS	Autismespectrumstoornis
AVG	Algemene Verordening Gegevensbescherming
BS	Belgisch Staatsblad
BW	Burgerlijk Wetboek
CAW	Centrum voor Algemeen Welzijnswerk
CBJ	Comité Bijzonder Jeugdzorg
CGG	Centrum voor Geestelijke Gezondheidszorg
CIG	Centrum voor Integrale Gezinszorg
CKG	Centra voor Kinderzorg en Gezinsondersteuning
CLB	Centrum voor Leerlingenbegeleiding
COS	Centrum voor Ontwikkelingsstoornissen
DRM	Decreet Rechtspositie Minderjarigen; Decreet betreffende de rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp en binnen het kader van het decreet betreffende het jeugddelinquentierecht
EHRM	Europees Hof voor de Rechten van de Mens
ESH	Europees Sociaal Handvest
Everbergwet	Wet 1 maart 2002 betreffende de voorlopige plaatsing van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd.
EVRM	Europees Verdrag voor de bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden
GES	Gedrags- en emotionele stoornis
GES+	Centrum voor ernstige gedrags- en emotionele stoornissen
GGZ	Geestelijke gezondheidszorg
GI	Gemeenschapsinstelling
Gw	Grondwet
GwH	Grondwettelijk hof
HvJ	Hof van Justitie van de Europese Unie
IJH	Integrale Jeugdhulp
INSISTO	INformaticaSysteem van de InterSectorale TOegangspoort
IPO	Internaat met Permanente Openstelling
ITP	Intersectorale Toegangspoort
IVBPR	Internationaal Verdrag inzake Burgerlijke en Politieke Rechten
IVRK	Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind
JAC	Jongerenadviescentrum

JBC	Jeugdbeschermingscomité
JBW	Wet 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming
JD	Jeugddelict
JDD	Decreet 15 februari 2019 betreffende het jeugddelinquentierecht
K&G	Kind & Gezin
KBW	Wet 15 mei 1929 met betrekking tot de kinderbescherming
KEKI	Kenniscentrum Kinderrechten
MDT	Multidisciplinair Team
MFC	Multifunctioneel Centrum
MOF	als misdrijf omschreven feit
nRTJ	Niet-rechtstreeks toegankelijke jeugdhulp
nSw	Nieuw Strafwetboek
OCJ	Ondersteuningscentrum Jeugdzorg
OCMW	Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn
ODD	Oppositieel-opstandige gedragsstoornis
OM	Openbaar Ministerie
OOOC	Onthaal-, observatie- en oriëntatiecentrum
Oud BW	Oud Burgerlijk Wetboek
OVB	Orde van Vlaamse Balies
Pas.	Pasinomie
PB	Publicatieblad van de Europese Unie
PdK	Procureur des konings
PEC	Provinciaal evaluatiecentrum
POS	Problematische opvoedingssituatie
PV	Proces verbaal
Reparatiewet	Wet 2 februari 1994 betreffende de jeugdbescherming
RTJ	Rechtstreeks toegankelijke jeugdhulp
RW	Rechtskundig Weekblad
SDJ	Sociale Dienst van de Jeugdrechtbank
SoS	Signs of Safety
Sv	Wetboek van Strafvordering
Sw	Strafwetboek
T. Fam.	Tijdschrift voor Familierecht
TBR	Terbeschikkingstelling van de Regering
TJJ	Tijdschrift voor Jeugdhulpverlening en Jeugdwerk
TJK	Tijdschrift voor Jeugd- en Kinderrechten
TPR	Tijdschrift voor Privaat Recht
VAD	Vlaams expertisecentrum voor alcohol, illegale drugs, psychoactieve medicatie, gokken en gamen
VAPH	Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap
VK	Vertrouwenscentrum Kindermishandeling
VN	Verenigde Naties
VOS	Verontrustende (opvoedings)situatie
VT Sv	Voorafgaande Titel bij het Wetboek van Strafvordering
WPA	Wet 5 augustus 1992 op het politieambt

DOOLHOF 1

A 3D rendering of a green hedge maze. The maze is composed of several concentric, circular paths of green hedges. In the center of the maze, there is a yellow ladder with four rungs, standing upright. The ground is a light brown color, and the overall scene is lit with soft, natural light, creating a sense of depth and texture in the hedges.

**De route naar het
hedendaagse
jeugdrecht**

Van onbekwame naar bekwame minderjarigen

1. Huidige positie van niet-ontvoogde minderjarigen en hun wettelijke vertegenwoordigers

1.1 Rechtsbekwaam maar handelingsonbekwaam

1. In het hedendaagse (jeugd)recht wordt nog steeds vastgehouden aan de idee dat kinderen en jongeren beneden de leeftijd van 18 jaar principieel niet in staat zijn om zelf en zelfstandig rechten en verbintenissen op zich te nemen en/of deze zelf of zelfstandig uit te oefenen respectievelijk na te komen.¹ Hoewel minderjarigen geacht worden rechtsbekwaam te zijn (i.e. dragers van rechten en plichten)², houdt de wetgever namelijk vast aan de principiële handelingsonbekwaamheid van minderjarigen. Aan de grondslag daarvan ligt de idee dat minderjarigen beschermd dienen te worden gelet op hun vermeende onbekwaamheid en onervarenheid.³
2. Illustratief kan verwezen worden naar bepalingen uit het Oud BW. Conform artikel 388 Oud BW is een minderjarige een persoon van het mannelijke of vrouwelijke geslacht die de volle leeftijd van achttien jaar nog niet bereikt heeft. Artikel 488 Oud BW bepaalt niet alleen dat de leeftijd van meerderjarigheid op 18 jaar ligt, maar bepaalt tevens dat men pas vanaf die leeftijd bekwaam is tot het stellen van alle handelingen in het burgerlijke leven. Een strikte lezing van artikel 488 Oud BW heeft aldus tot gevolg dat minderjarigen

1. T. ROBERT, “De burgerrechtelijke procesbekwaamheid van de minderjarige” in CBR (ed.), *De procesbekwaamheid van minderjarigen*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 40.

2. K. COEN, L. DRESER, R. VANWALLEGHEM en N. DE SMET, “Hoofdstuk 3: de bekwaamheid van minderjarigen” in KINDERRECHTSWINKELS, *De juridische positie van de minderjarige in de praktijk*, Heule, UGA, 2010, 84.

3. G. VERSCHULDEN, *Handboek Belgisch Personen-, familie- en relatievermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 421, nr. 874.

geacht worden niet in staat te zijn om bijvoorbeeld zelf en zelfstandig een GSM te kopen, zich in te schrijven in een bepaalde school of in een bepaalde studierichting, een erfenis te aanvaarden of een schadevergoeding te eisen. Nochtans hebben minderjarigen weldegelijk rechten – denk aan het recht op een naam en nationaliteit, het recht op privacy, het recht op onderwijs, het recht op een eigen mening en zelfs het recht op eigendom.

1.2 Stelsel van vertegenwoordiging

3. De wetgever heeft echter nooit het doel gehad om de uitoefening van subjectieve rechten van minderjarigen volledig te onttrekken aan het maatschappelijk verkeer. Wel voorzag de wetgever met het oog op deze bescherming in een stelsel van vertegenwoordiging.⁴ Artikel 372 Oud BW bepaalt dat een kind onder het gezag van zijn ouders blijft staan tot aan zijn meerderjarigheid of ontvoogding⁵. Het ouderlijk gezag heeft een doelgebonden karakter: ouders kunnen wettelijk een gezag over de persoon van hun minderjarige kinderen uitoefenen, wat hen in staat stelt om hun taak – zijnde het socialiseren en tot volwassenheid brengen van hun kinderen – te volbrengen.⁶
4. In principe oefenen ouders het ouderlijk gezag over hun minderjarige kinderen gezamenlijk uit – ongeacht of zij al dan niet gescheiden zijn. Daarom wordt vandaag gesproken over het zogenaamde gezagsco-ouderschap.⁷ Dit is niet altijd het geval geweest. De Afstammingswet van 1987 bijvoorbeeld bepaalde dat na de echtscheiding het hoederecht aan één van de ouders toekwam. Een echtscheiding zorgde ervoor dat één ouder exclusief bevoegd was voor de uitoefening van het ouderlijk gezag.⁸ Pas bij wet van 13 april 1995 het principe van het gezagsco-ouderschap ingevoerd.⁹

4. K. COEN, L. DRESER, R. VANWALLEGHEM en N. DE SMET, “Hoofdstuk 3: de bekwaamheid van minderjarigen” in KINDERRECHTSWINKELS, *De juridische positie van de minderjarige in de praktijk*, Heule, UGA, 2010, 87.

5. De ontvoogding kan van rechtswege plaatsvinden door het huwelijk van de minderjarige (artikel 476 Oud BW) of kan vanaf de leeftijd van 15 jaar gerechtelijk geschieden (artikel 477 Oud BW). De wet voorziet dat ingevolge de ontvoogding minderjarigen gedeeltelijk bekwaam worden. Voor sommige handelingen dienen zij zich te laten bijstaan door een curator of is een machtiging van de Vrederechter vereist.

6. G. VERSCHULDEN, *Handboek Belgisch Personen-, familie- en relatievermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 433, nr. 898.

7. Artikel 373 en 374, § 1, eerste lid Oud BW; G. VERSCHULDEN, *Handboek Belgisch Personen-, familie- en relatievermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 437, nr. 904.

8. F. SWENNEN, *Het personen- en familierecht: een benadering in context*, Antwerpen, Intersentia, 2023, 550, nr. 828.

9. Artikel 7 en 8 Wet 13 april 1995 betreffende de gezamenlijke uitoefening van het ouderlijk gezag, BS 24 mei 1995.

5. Strikt genomen betekent dit dat ouders steeds samen moeten optreden indien beslissingen genomen moeten worden over hun minderjarige kinderen. In de dagelijkse realiteit betekent dat bijvoorbeeld dat ouders samen hun kinderen moeten inschrijven op school, dat ze allebei expliciet hun toestemming moeten geven vooraleer hun kind mee kan op chirokamp en dat ze ook samen een instemmingsformulier voor hulpverlening moeten ondertekenen.
6. Een dergelijke erg letterlijke interpretatie en toepassing van het begrip gezagsco-ouderschap is niet werkbaar. De wetgever voorzag daarom in een vermoeden van gezamenlijke instemming. Voor derden te goeder trouw aanvaard de wetgever dat zij mogen vermoeden dat elke beslissing genomen of elke handeling gesteld door één ouder gebeurde mét instemming van de andere ouder. Ook wanneer ouders gescheiden zijn of niet samenleven.¹⁰ De goede trouw in hoofde van een derde wordt vermoed. Enkel wanneer derden (zouden moeten) weten dat er op een bepaald gebied onenigheid is tussen de ouders, vervalt dit vermoeden. In dat geval zal de expliciete toestemming van elke ouder nodig zijn of – indien dit niet mogelijk blijkt te zijn – de uitspraak van de familierechter waaruit blijkt hoe deze derde mag handelen.¹¹ De kwader trouw dient bewezen te worden. Het is aan de benadeelde ouder om te bewijzen dat een derde wist (of had moeten weten) dat de andere ouder het niet eens was met de handeling van de optredende ouder.¹²
7. Indien ouders er niet in slagen om gezamenlijk een beslissing te nemen, kan één van de ouders de zaak aanhangig maken bij de familierechtbank.¹³

Uitzonderlijk kan de familierechter besluiten om het ouderlijk gezag toe te kennen aan één van de ouders (= exclusief ouderlijk gezag).¹⁴ Dit is enkel mogelijk voor zover de ouders niet samenleven¹⁵ en:

- het fundamenteel oneens zijn over de organisatie van de huisvesting van het kind, over de belangrijke beslissingen betreffende zijn gezondheid, zijn

10. Artikel 373, tweede lid Oud BW en artikel 374, § 1, eerste lid Oud BW. Van dit principe wordt slechts in uitzonderlijke gevallen afgeweken. Zo is bijvoorbeeld voor het huwelijk van een minderjarige de instemming van beide ouders vereist: Artikel 148 Oud BW.

11. TZITEMZO, “Jeugdrecht... Als ouders uit elkaar gaan”, <https://tzitemzo.be/publicaties/brochure-t-zitemzo-jeugdrecht-als-ouders-uit-elkaar-gaan3/>, 10 (geraadpleegd op 4 juli 2025).

12. G. VERSCHULDEN, *Handboek Belgisch Personen-, familie- en relatievermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 438, nr. 906; P. SENAËVE, “Commentaar bij artikel 373 oud BW” in G. VERSCHULDEN en T. WUYTS (eds.), *Personen- en familierecht: artikelsgewijze commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer*, Mechelen, Kluwer, 2025, 62, nr. 16.

13. Artikel 373, derde en vierde lid Oud BW.

14. Artikel 374, tweede lid Oud BW.

15. F. SWENNEN, *Het personen- en familierecht: een benadering in context*, Antwerpen, Intersentia, 2023, 556, nr. 837.

- opvoeding, zijn opleiding en zijn ontspanning en over de godsdienstige of levensbeschouwelijke keuzes; of
- wanneer zij het eens zijn, maar deze overeenstemming strijdig lijkt met het belang van het kind.¹⁶
8. De ouder die het ouderlijk gezag niet mag uitoefenen, behoudt in principe het beslissingsrecht over de staat van de persoon, heeft een recht op persoonlijk contact met het minderjarige kind en heeft een recht van toezicht op de opvoeding van de andere ouder.¹⁷ De toekenning van het exclusief ouderlijk gezag aan één ouder komt zelden voor. De rechter beschikt naast de mogelijkheid tot het toekennen van het ouderlijk gezag aan één ouder ook over de mogelijkheid tot het opleggen van een regime van getemperde uitsluitende gezagsuitoefening of getemperde gezamenlijke uitoefening van het ouderlijk gezag.¹⁸
9. Indien de afstamming niet is vastgesteld ten aanzien van één van de ouders of indien één van de ouders afwezig is dan wel in de onmogelijkheid verkeert om zijn wil te kennen te geven of wilsonbekwaam is, zal de andere ouder het ouderlijk gezag over de minderjarige kinderen alleen uitoefenen.¹⁹ Alleen indien geen van beide ouders in staat zijn om het ouderlijk gezag uit te oefenen, moet een voogdijregeling worden uitgewerkt.²⁰ De voogd draagt zorg voor de persoon van de minderjarige, vertegenwoordigt de minderjarige in alle burgerlijke handelingen en beheert de goederen van de minderjarige zoals een goede huisvader.²¹ Heel concreet vervangt de voogd de ouders in de opvoedende en verzorgende taak ten aanzien van het kind. Hij zorgt ook voor de continuïteit met de opvoeding die het kind voordien genoot.²²

16. Artikel 374, tweede lid Oud BW.

17. F. SWENNEN, *Het personen- en familierecht: een benadering in context*, Antwerpen, Intersentia, 2023, 556-557, nr. 838.

18. G. VERSCHULDEN, *Handboek Belgisch Personen-, familie- en relatievermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2023, 444, nr. 918.

19. Artikel 375, eerste lid Oud BW.

20. Artikel 375, laatste lid Oud BW.

21. Artikel 405 Oud BW.

22. S. MOSSELMANS en A. VAN THIENEN, "Commentaar bij artikel 405 BW" in G. VERSCHULDEN en T. WUYTS (eds.), *Personen- en familierecht: artikelsgewijze commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer*, Mechelen, Kluwer, 2025, 46-47, nr. 1.

1.3 Impact van wetenschappelijke inzichten

10. De idee dat minderjarigen principieel handelingsonbekwaam zijn en deze handelingsonbekwaamheid ondervangen dient te worden door de ouders of de voogd (= wettelijke vertegenwoordigers), is historisch gegroeid en staat vandaag op gespannen voet met de huidige inzichten met betrekking tot de werkelijke competenties van minderjarigen. Vandaag wordt niet alleen aanvaard dat minderjarigen geleidelijk aan competenties verwerven, maar ook dat minderjarigen reeds voor hun 18de levensjaar wilsbekwaam kunnen zijn en dus bepaalde beslissingen reeds zelf kunnen nemen. Een persoon is wilsbekwaam indien hij of zij beschikt over het vermogen om als individu zelf weloverwogen beslissingen te maken. Aangenomen wordt dat een aantal vaardigheden vereist zijn om over dit vermogen te kunnen beschikken, meer bepaald: een goed begrip van informatie, het op waarde kunnen schatten van de gevolgen van de keuze en daar logisch over kunnen redeneren, en daadwerkelijk een keuze kunnen uiten.²³ Verschillende wetenschappelijke onderzoeken tonen aan dat kinderen en jongeren voor de leeftijd van 18 jaar reeds over deze vaardigheden kunnen beschikken.²⁴ Bovendien kan onder andere uit het belevingsonderzoek van Kind en Samenleving (2013) afgeleid worden dat het stereotype beeld van kinderen en jongeren als onvermogen om te handelen niet klopt.²⁵ In dit onderzoek werd aandacht besteed aan “jonge mantelzorgers”, zijnde kinderen en jongeren die (mee) de zorg voor hun zieke ouder, broer of zus of andere ondersteuningstaken op zich nemen.²⁶

1.3.1 Nuances op verschillende plekken

■ *Het Burgerlijk Wetboek*

11. De wetgever is niet blind voor de manier waarop we vandaag naar minderjarigen kijken. Zelfs in het Burgerlijk Wetboek zijn uitzonderingen en temperingen op de principiële handelingsonbekwaamheid van minderjarigen

23. I. HEIN, “Wilsbekwaamheid bij kinderen ter zake euthanasie”, *TPR* 2018, afl. 4, 367.

24. Op dit vlak kan o.a. verwezen worden naar recent onderzoek van I. HEIN. Zij kwam nl. tot de conclusie dat zelfs in het kader van deelname aan medisch wetenschappelijk onderzoek (wat tot de complexe besluitvorming gerekend kan worden) er kinderen onder de leeftijd van 12 jaar zijn die wilsbekwaam zijn om een medische beslissing te nemen (zie I. HEIN, Wilsbekwaamheid bij kinderen ter zake euthanasie”, *TPR* 2018, afl. 4, 364-372).

25. B. VANOBBERGEN, *Het kind van onze dromen*, Leuven, Lannoo, 2014, 195.

26. H. LAUWERS, *Jonge mantelzorgers? Kinderen van ouders met een chronische ziekte of handicap. Een belevingsonderzoek*, Brussel, Kind en samenleving, 2013, 7.